

**PROACTIVE ENVIRONMENT IN PRE-SCHOOL AND SCHOOL INSTITUTIONS
(Monitoring and evaluation of the activities under the project "Municipality of
Blagoevgrad - a place for ethno-innovation - OBMEN")**

Sofiya Dermendzhieva

South-West University "Neofit Rilski" – Blagoevgrad, Bulgaria sofger@swu.bg

Veska Vardareva

South-West University "Neofit Rilski" – Blagoevgrad, Bulgaria veska_v@mail.bg

Violin Vasilev

South-West University "Neofit Rilski" – Blagoevgrad, Bulgaria violinbg@abv.bg

Abstract: This report presents the results of the activities under the project "Municipality of Blagoevgrad - a place for ethno-innovation - Promenade", which is realized for 11 months in Blagoevgrad Municipality. The main participants in the project are the Municipality of Blagoevgrad, "Step by Step Program" Foundation - Sofia; Kindergarten 6 "Happy Childhood", Kindergarten 1 "Zdravets", 11th Hristo Botev Primary School, SOUCHE "Kliment Ohridski" - Blagoevgrad. The main objective of the "Promenade" project is to provide access to quality education and education of children and pupils in Blagoevgrad Municipality by providing municipal counseling and pedagogical teams with opportunities to apply the principles, methods and approaches of Intercultural Education. The main task of monitoring within the OBMEN project is to measure the effectiveness of activities that optimize the interaction between local authorities and educational institutions (kindergarten and school) in the implementation of a municipal policy for educational integration of children and students from ethnic minorities. As a result of the monitoring carried out, a gradual, systematic monitoring of the changes occurring in the SG and the schools in terms of: learning environment, individualization, working methods, planning and evaluation in the course of pedagogical interaction, family inclusion, institutional implementation policies in the field of intercultural education. Proactive learning environment is a more general concept, as the education, the learning, and training are aspects of the pedagogical process, and as components of didactics - they are the subject of the pedagogical research. Providing proactive learning environments in the classroom is a prerequisite for achieving learning and education effectiveness. Proactive people have a strong need for striving and development. These are people who need self-realization and constantly upgrade their knowledge and skills. These are people who are looking for ways to take advantage of any situation, not in the sense of benefiting someone else, but in the sense of becoming better people. They seek life lessons everywhere, they seek teachers among the people above and below them in the professional hierarchy. Combining the frontal work with the temporary group and especially with the individual is not an unfamiliar technique for didactics, but in this case the specificity comes from the specific tasks of opening to the other, the formation of skills to predict its behavior and the readiness to rely on it in a given situation. Homosexual and heterogeneous groups can be used by gender and cognitive levels, but in accordance with cooperative learning ideas, groups have to be heterogeneous by ethnicity in order to have interdependence and creativity in the work. By solving together learning problems, children will learn to solve life problems more easily by working together, responsibly and tolerant. Frontal forms of work are necessary in certain cases, especially at the beginning of schooling to overcome cognitive difficulties, fill gaps and oversights, complement the knowledge. However, they can not and should not be dominant or predominant. For the purpose of intercultural education, proactive group forms are the most valuable and appropriate and should be used at all times in educational and extra-curricular. Proactive learning environment is a more general concept, as the education, the learning, and training are aspects of the pedagogical process, and as components of didactics - they are the subject of the pedagogical research. Providing proactive learning environments in the classroom is a prerequisite for achieving learning and education effectiveness. Proactive people have a strong need for striving and development. These are people who need self-realization and constantly upgrade their knowledge and skills. These are people who are looking for ways to take advantage of any situation, not in the sense of benefiting someone else, but in the sense of becoming better people. They seek life lessons everywhere, they seek teachers among the people above and below them in the professional hierarchy. A proactive learning environment is a more general concept, as education, training and learning are aspects of the pedagogical process and as components of learning - they are the subject of pedagogical research.

Keywords: proactive education environment, pre-school age, primary school age, intercultural education, ethno-cultural competence

**ПРОАКТИВНА СРЕДА В ПРЕДУЧИЛИЩНИТЕ И УЧИЛИЩНИТЕ
ИНСТИТУЦИИ (Мониторинг и оценка на дейностите по проект „Община
Благоевград – място за етно новаторство - ОБМЕН“)**

София Дерменджиева

ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград, България sofger@swu.bg

Веска Вардарева

ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград, България veska_v@mail.bg

Виолин Василев

ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград, България violinbg@abv.bg

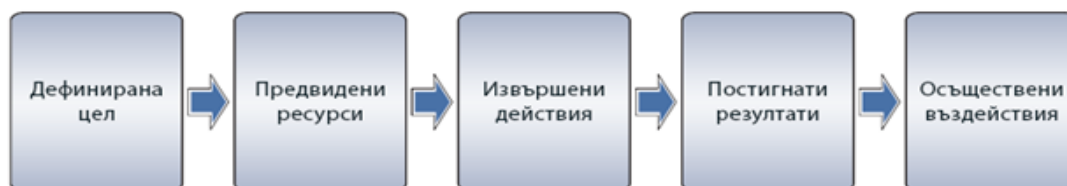
Резюме: Настоящият доклад представя резултатите от дейностите по проект „Община Благоевград – място за етно новаторство - ОБМЕН“, който се реализира в продължение на 11 месеца в община Благоевград. Основни участници в проекта са Община Благоевград, Фондация „Програма Стъпка по Стъпка“ – гр. София; ЦДГ 6 „Щастливо детство“, ЦДГ 1 „Здравец“, 11 ОУ „Христо Ботев“, СОУИЧЕ „Климент Охридски“ – гр. Благоевград. Основната цел на проект „ОБМЕН“ е да осигури достъп до качествено образование и възпитание на децата и учениците в Община Благоевград като предостави на Общинското ръководство и на педагогическите екипи възможности за прилагане на принципите, методите и подходите на Интеркултурното образование. Главната задача на мониторинга в рамките на проект „ОБМЕН“ е да измерва ефективността на дейностите, които оптимизират взаимодействието между местна власт и образователни институции (детска градина и училище) при реализирането на общинска политика за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. В резултат на осъществявания мониторинг се извършва поэтапно, системно проследяване на промените, които настъпват в ДГ и училищата по отношение на: средата на учене, индивидуализацията, методите на работа, планирането и оценяването в хода на педагогическото взаимодействие, включването на семейството, прилагането на институционални политики в областта на интеркултурното образование. Проактивната учебна среда е по-обща концепция, тъй като образованието, обучението и обучението са аспекти на педагогическия процес и като компоненти на дидактиката - те са предмет на педагогическите изследвания. Осигуряването на проактивна учебна среда в класната стая е предпоставка за постигане на ефективност на обучението и образованието. Проактивните хора имат силна нужда от стремеж и развитие. Това са хора, които се нуждаят от самореализация и постоянно усъвършенстват своите знания и умения. Това са хора, които търсят начини да се възползват от всяка ситуация, а не в полза на някой друг, а в смисъл да стават по-добри хора. Те търсят уроци по живота навсякъде, търсят учители сред хората над и под тях в професионалната йерархия. Проактивната учебна среда е по-обща концепция, тъй като образованието, обучението и обучението са аспекти на педагогическия процес и като компоненти на дидактиката - те са предмет на педагогическите изследвания.

Ключови думи: проактивна образователна среда, предучилищна възраст, начална училищна възраст, интеркултурно образование, етнокултурна компетентност

ВЪВЕДЕНИЕ

Неотменна част от използването на този специфичен метод за оценка (BENCHMARKING) е изработването на „Система за мониторинг и оценка“, която да отговаря в максимална степен на нуждите на проекта. Важно условие също е, нейното структуриране да следва обобщен модел на осъществяване, чието прилагане позволява да се анализира съотношението между поставените цели, вложените ресурси, извършените действия, постигнатите резултати и осъществените въздействия (Схема 1).

Схема I Модел за мониторинг и оценка

Мониторингът и оценката на ефективността на дейностите включва:

- анализ за степента на удовлетвореността на участниците от проведените шестдневни и локални обучения и оценка на удовлетвореността на учителите от работата по проект „ОБМЕН“, измерени чрез специално разработени Информационни въпросници;

- анализ на качеството на работа на педагогическите екипи след преминаването им през обучителните модули, фокусиран върху:

- 1) идентифициране на последиците от работата по проекта за целевите групи, заинтересованите страни и засегнатите общности (обобщени констатации на хоризонталните трансформации и ефекти);

- 2) идентифициране на наличния капацитет, осъществяващ дейностите на всички равнища, за да се гарантира устойчивост на постигнатите резултати и въздействия (обобщени констатации на вертикалните трансформации и ефекти).

ОПИСАНИЕ И АНАЛИТИЧНА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ОСЪЩЕСТВЕНИТЕ МОНИТОРИГ И ОЦЕНКА НА ЕФЕКТИВНОСТТА

В изпълнение на изискването на ЕС за ясни, последователни законодателни и институционални гаранции относно образователната интеграция на различните групи, живеещи в рамките на националното мнозинство, Община Благоевград разработва набор от програмни документи, свързани с образователната интеграция на етническите малцинства, социалните дейности и закрила на детето. Тези документи са приети с решения на Общински съвет и разполагат с утвърден бюджет за финансиране на дейностите и мерките в различните направления.

Въпреки предприетите действия се наблюдава забавено подобряване на образователния статус на ромската общност на територията на Община Благоевград. Това забавяне вероятно се дължи на факта, че Програмните документи обхващат дългосрочен период и изискват ангажираност на местната власт за осигуряването на необходимите човешки/професионални, технологично-информационни ресурси. Именно реализацията на изтеклото проектно предложение направи възможно включването на други структури, подпомагащи образователните дейности в мултикултурна среда и ангажирането на всички заинтересовани участници.

Разработената по проект „ОБМЕН“ методология за мониторинг се дефинира като инструмент, насочен към идентифициране на ранни индикатори за напредък или отсъствието на такъв, при постигането на резултати от образователните инициативи спрямо ромските деца, в контекста на достъпа на ромите до качествено образование.

В хода на реализиране на проект „ОБМЕН“ мониторингът се осъществява на три нива: предварителен, текущ и заключителен. Основание за провеждането на предварителния мониторинг е идеята, че проучването на общински програмни документи от областта на образованието е предпоставка за оптимизиране на всяка активна образователна политика.

Основно предназначение на предварителния мониторинг е да се анализират: наличните ресурси; организацията на средата за учене и възпитание; методите за работа в предучилищна и начална училищна възраст; квалификационни програми, през които са преминали екипите; сътрудничеството с родителите и институциите; възможните последици от осъществяването на планираните дейности по проекта; потребностите и очакванията на заинтересованите страни; съществуващи рискове и потенциални конфликти.

Тази начална фаза подпомогна диагностицирането на нагласите и интересите на общинските експерти и педагогическите екипи и очерта потребностите на политиките, свързани с образователната интеграция.

Коректно събраната и обработена информация предостави актуални данни:

- за качеството на общинските програмни документи и политики;
- за състоянието на средата за учене: прилага ли се индивидуален подход; какво е нивото на социална адаптацията на децата и учениците от етническите малцинства;
- за мрежата от отношения: търси ли се партньорството на родители, социални институции, имащи отношение към проблемите на етническите малцинства и неправителствени организации.

Извърши се адекватен анализ и на тази основа се разработиха две тематични направления със седем обучителни модули, съдържанието на които води до качествени промени в програмно-методическото осигуряване на процеса, свързан с образователната интеграция на етническите малцинства.

Текущият мониторинг обхваща регистрацията на състоянието на практическата дейност на педагогическите екипи, анализ и оценка на промените и тяхната посока след преминаване на обучението по направление „Приобщаващо образование“. Вниманието бе насочено към «изградени лични професионални качества и доказана способност за използването им в работни или учебни ситуации – компетентности» [4].

Предмет на мониторинга е дейността на педагогическите екипи от детските градини и училищата, включени в проекта и по-точно: използваните в практиката компетенции, усвоени от екипите по време на участието им в обучителните модули: Философия на интеркултурното образование; Преодоляване на стереотипи и предразсъдъци в областта на приобщаващото образование в ДГ/Училище; Организация на мултикултурна приемна среда в ДГ/Училище; Интерактивни методи за работа в мултикултурна среда; Организиране на взаимодействията „ДГ-Семейство“ и „Училище-Семейство“ в условията на мултикултурност; Индивидуализация на взаимодействията със семействата на деца от уязвимите малцинства. Отчиташе се качеството на работа на педагогическите екипи в детските градини и училищата по специално разработен изследователски инструментариум, съдържащ седем компонента.

Обект на наблюдение бяха:

- Дейностите, свързани с организацията на приемна и проактивна среда в ДГ/Училище в условията на мултикултурност;
- Методите и формите, които са най-полезни при реализиране на индивидуалните, социалните и културните потребности на децата и учениците;
- Техниките, ориентирани към личностното развитие на децата и учениците на основата на засилена интеракция;
- Компонентите, структуриращи педагогическото взаимодействие на основата на кооперативното учене;
- Инструментите за проучване, съобразяване и приобщаване на Семейството;
- Подходите, ориентирани към включване на Семейството в живота и работата на ДГ/училището;

Осъществяваните действия по време на текущия мониторинг се основават на изготвянето на «График за наблюдения в детските градини и училищата», предварително обсъден с педагогическите екипи и утвърден от експерт-оценителя на Фондация «Програма Стъпка по стъпка». Ежемесечно събираните данни от наблюденията се нанасяха в специално разработената «Карта за наблюдение», която регистрираше прилагането на придобитите компетенции за организация на проактивна образователна среда по направление «Приобщаващо образование».

„Системата за мониторинг и оценка“ интегрира всички аспекти на педагогическото взаимодействие. Като регистрира количествената и качествената им релевантност в реалната житейска ситуация, настоящият отчет фокусира вниманието върху прилагането на ефективен механизъм за взаимодействие между местна власт и образователните институции /детска градина, училище/ за реализиране на общинска политика за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства в условията на проактивна среда.

В тази насока е анализирането на осъществяваните вертикални трансформации в практическите дейности на педагогическите екипи по отношение на следните индикатори:

- какъв вид дейност или занимание;
- като цел, прогноза или очакване;
- поради какви причини, потребности, интереси;

- с какви материали, ред на действия;
- като партньор и функция, нещо ще се прави.

1. Организация на подкрепяща среда. Тъй като индикаторите за наличие на безопасна, здравословна и педагогическа подкрепяща среда са смислово-категорични, то високите стойности на позитивния отговор е ясен критерий за утвърждаващия се уместен избор в организацията на проактивната среда в края на отчетния период.

2. Индивидуализация и диференциация. Представеното съотношение, визиращо степента на прилагане на индивидуализация и диференциация в педагогическото взаимодействие корелира пряко с анализа на обсъжданите по-горе хоризонтални трансформации, тъй като по безспорен начин утвърждава посоката на развитие на педагогическите екипи;

3. Прилагането на психодиагностичните процедури. Става ясно, че подробното им обсъждане е породило сериозни промени в практическите дейности на педагогическите екипи. Резултатите очертават тенденцията за достатъчно активно и търсещо поведение на екипите от детски градини и училища. Представените съотношения са демонстрация за зряло и отговорно отношение на участниците към въпроса за необратимата сензитивност на възрастовия период и към максималното използване на създадените от тази сензитивност вътрешни условия за развитие на детето и ученика;

4. Ефективно управление на играта и игроподобното взаимодействие. Безспорно, оптимистични са и резултатите по отношение ангажираността на педагогическите екипи да оказват активна подкрепа на детската игра като свободна и самостоятелна дейност и да осъществяват ефективно управление на игроподобните взаимодействия, което отново подчертава „растежа“ на учителските екипи и повишените им педагогически компетенции;

5. Извънситуативна форма на общуване. В операционен аспект неговата значимост отразява нарасналата еманципираност на детето от предучилищна възраст в плоскостта „ситуативна – извънситуативна“ форма на общуване. Има се предвид, че развитието на детските отношения с връстници и възрастни е свързано с различни форми на организация на съвместната дейност и многообразието от възможни позиции, което детето ще заема в тях – като водеща тенденция е по-честата им смяна и нарастваща динамика. Получените по този аспект резултати разкриват ясната трансформация на осъществяваната комуникация, а именно налагащата се висока степен на извънситуативна форма на общуване в детските групи. Високите стойности по този индикатор „говорят“ не само за диалогизиране, но и отразяват динамиката на възпитателните взаимодействия в контекста на тяхното всекидневно планиране;

6. Семейно-ориентиран подход. Без да хиперболизираме интерпретирането на получените данни, то все пак за нуждите на анализа в заключителния мониторинг ще подчертаем, че високите нива, отразяващи внедряването на семейно-ориентирания подход са категоричен индикатор за настъпили трансформации във взаимодействието между образователната и семейната институция;

7. Комуникационна стратегия и Харта за сътрудничество със социални партньори. Тяхното технологично осигуряване и функционално обслужване доказват ефективността на заявения стремеж на яслениите екипи да осъществяват приобщаваща политика, в основата на която е активно взаимодействие и разширяване на мрежата от отношения с представителите на семейството и социални институции и организации.

По-важно в случая е да се анализира естеството на обществените въздействия по отношение на тяхната:

- адекватност на съвместно породените цели – отразява обществените ефективни взаимодействия между директори, педагози; между възрастните и децата; между педагогическите екипи и социалните партньори;
- ефективност на организацията – с оглед вертикалните и хоризонталните трансформации на взаимодействието;
- многопосочният обхват и смисъл – по отношение на обвързаните страни във взаимодействието и пораждането на едновременно актуална и адекватна за тях цел.

Констатираните резултати представят актуална информация по отделните въпроси и насочват към същностен анализ за съдържанието на случващата се вече реформа в контекста на организацията на проактивна образователна среда [6], [1].

Без съмнение, нейното „осветяване“ посредством получените обратни връзки от учителите и възпитателите, осигурява надеждна информация както за управленските екипи в детските градини и

училищата, така и за създадената партньорска мрежа относно усъвършенстването и развитието на средата и взаимодействията с децата и техните семейства. По силата на този факт, „педагогическата практика в детската градина следва да създава условия за равнопоставено включване на всички деца в разнообразни дейности, основани на стремежа към смяляване на межкултурната дистанция” [2].

1. В кои направления проектът “Община Благоевград – място за етноноваторство - ОБМЕН” е подобрил работата на Вашия педагогически екип?

Учителите използват в хода на взаимодействията си с децата и учениците следните дейности, методи, форми, техники и компоненти, усвоени по този проект:

- Дейности, свързани с организацията на приемна среда в ДГ/Училище в условията на мултикултурност: работа в центрове за дейност; работа с партньор; работа в малки групи; индивидуални задачи според темпа на развитие; индивидуални задачи според специфичните обучителни трудности (в това число и езиковите) на децата и учениците; консултации за деца и ученици, застрашени от отпадане от образователните институции.

2. Методи и форми, които са най-полезни при реализиране на индивидуалните, социалните и културните потребности [5] на децата и учениците: Ситуационни методи: метод на конкретните ситуации (кейс-стъди), казус, симулация, интегративна игра, ролева игра, драматизации; Дискусионни методи: анкета, беседа, дискусия, мозъчна атака, асоциативен облак, мисловни карти, обсъждане, дебати; Опитни (емпирични) методи: метод на проектите, експеримент, моделиране и други, основаващи се на диалога; Експертно учене, като форма за стимулиране на взаимодействието и сътрудничеството, за развитие на личностни качества и толерантност; Учение чрез преживяване, като форма за развитие на ефективни поведенчески стратегии, на отговорност към себе си и другите, на умения за предаване на разбирания на другите и за социализиране и интегриране в общността; Визуализацията, като форма за създаване на мисловен образ на реалността, който искаме да се реализира.

3. Техники, ориентирани към личностното развитие на децата и учениците на основата на засилената интеракция, при които «преживяването позволява на всеки по пътя на саморефлексията да осъзнае собствената си роля (в контекста на толерантността) и място в групата (в контекста на поликултурната идентичност)» [3]: Техники за създаване на благоприятна атмосфера (организация на комуникацията) в детската група/клас; Техники за групиране и прегрупиране; Техники за развиване на интеркултурна сензитивност; Техники за стимулиране на мисленето, генерирането и обменянето на идеи; Техники за представяне на лично творчество; Техники за отразяване на позиции и мнения; Техники за развиване на индивидуална компетентност; Техники за формиране на социална компетентност; Техники за оценяване и самооценяване;

4. Компоненти, структуриращи педагогическото взаимодействие на основата на кооперативното учене: Позитивна взаимна зависимост; Взаимодействие лице в лице; Индивидуална отговорност; Групов анализ.

5. Учителите интензивно взаимодействат със Семейството чрез създаването специфичен инструментариум и прилагането на целесъобразни подходи в условията на мултикултурност.

6. Инструменти за проучване, съобразяване и приобщаване на Семейството: Споразумение със Семейството; Изследване интересите на Семейството; Проучване на идеи за неформални срещи със Семейството; Изразяване на признателност към Семейството; План за работа със Семейството.

7. Подходи, ориентирани към включване на Семейството в живота и работата на ДГ/училището: Интеркултурен подход; Мултидисциплинарен подход; Семейно-ориентиран подход; Ресурсно-ориентиран подход; Резилианс-подход.

Високите стойности, отразяващи резултатите от проведеното изследване „Оценка за степента на удовлетвореност на участниците от работата по проект ОБМЕН“ не само кореспондират с очакванията на респондентите, заявени в „проучване степента на удовлетвореност на участниците в обучението“, но свидетелстват за:

- интернализиране на образователното съдържание по обучителните модули на проект „ОБМЕН“;
- активно прилагане на специфични за приобщаващото образование дейности, методи, форми, техники и компоненти, усвоени по този проект;
- устойчиво привличане на Семейството като партньор във взаимодействието с деца и ученици от етническите малцинства.

Анализът на регистрираните резултати в информационните въпросници разкрива автентичния статус на участниците, отразени в оценки, очаквания, намерения и действия относно същността и начина, по който в социалната практика се целеполагат характеристиките на идеята за равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства.

Открояващата се висока степен на удовлетвореност на участниците от работата по проекта не само е неоспорим индикатор за повишаването на компетенциите им в областта на проактивната среда за приобщаващото образование и очертава посоката на конструктивното целеполагане в отношенията между децата, учителите и социалните партньори.

На тази база, може да се обобщи, че дейностите по проект „ОБМЕН“ допринасят за образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в Благоевград.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Вълва, В. Взаимно обогатяване на етническите общности - Отворено образование - 1992, № 2. с. 60-61
- [2] Дянкова Г. Толерантност в делничност и празничност - Методически алгоритъм за неформално образование и иновативни професионални умения на учителя за междуетническа толерантност в детската градина. Ихтиман, с. 78, 2015.
- [3] Тасевска, Д. Образование за равни права. Технологично осигуряване на класните ръководители за оптимизиране на възпитателното взаимодействие с учениците. Университетско издание „Св. св. Кирил и Методий”. Велико Търново, с.72, 2014.
- [4] Тополска, Е. Нормативен модел на професионално-педагогическа подготовка на студенти бакалаври за преподаване на български език в условия на детска градина. В: Професионалната подготовка на студенти от педагогически специалности. УИ “Св. Св. Кирил и Методий”, с. 27, 2018.
- [5] Стефанов, Л. Тренинг по гражданско поведение и човешки права - Отворено образование, 1995, № 1,
- [6] Ясвин, В. Образовательная среда от моделирования к проектированию. изд. Смысл. Москва. 2001.

